

REFLEKTOR

V Hradci mají paní Jarmilu

Děti s nejrůznějším postižením v naší zemi neubývá. Příčiny jsou různé, ale následky jen málokdy zvládne rodina sama. V Hradci Králové se o ně stará Centrum Prointepo už čtvrt století a nezdá se, že by ztrácelo energii. Naopak – plány další výstavby areálu už leží na stole.

TEXT: ZDENĚK JIRKŮ
FOTO: JAN ŠILPOCH

Dnes už jen i skromně informovaní lidé vědí, že péče, pomoc a práce kolem dětí s nejrůznějším postižením spočívá v komplexním přístupu, v uplatnění odborných znalostí a zkušeností, v provázání mnoha oborů – medicíny, speciální pedagogiky, fyzioterapie, psychologie, ergoterapie a dalších a dalších. Po stářích v zahraničí to už před lety věděla zakladatelka a ředitelka centra Jarmila Karpašová. Jenomže byla tak trochu výjimkou, na mnoha místech státní správy i samosprávy ještě i po roce 1989 převládal názor, že postižené děti je potřeba hlavně nakrmit, zahřát, případně politovat a věnovat jim nějakého plyšáka. Takže aby mohlo dnes Prointepo nabízet služby mateřské a základní školy včetně poradenství a odborných zdravotních služeb, muselo svést boj s nepochopením a úředními škatulkami, které tak rády nepočítají s unikátními potřebami člověka. Ředitelka – dnes už s úsměvem – vzpomíná: „Školní inspekce si mohla hlavu ukrotit, že se po škole pohybují nějakí divní lidé.

Zřejmě poprvé v životě viděla asistenta... i takové bývaly časy.“

PROFESIONÁLKY

Časy bývaly opravdu komplikované a jsou tak trochu dodnes, zejména v životě některých rodičů zdejších žáků. Naprosto nechápou, že by mohli malým symbolickým příspěvkem pomoci škole třeba při pořádání zájezdů a návštěv nejrůznějších zařízení. Vůbec je nezajímá, že třináctimilionový rozpočet pokrývají dotace a platby pojištěn jen z poloviny. Ostatní musí sehnat Prointepo od sponzorů, nadací i velkorysých soukromých dárců. Každý rok a každý den se tak vkrádá nejistota.

Přitom zdejší služby mají pozoruhodné výsledky. Pestrá věková struktura – od dvou až třeba do šestadvaceti let – a množství nejrůznějších diagnóz a jejich kombinací jsou tak trochu houštinou, která nemá a nemůže mít jednoduše měřitelné efekty. I když – mají už i své absolventy středních a vysokých škol, umějí vzdělávat i podle osnov praktické školy, umějí

i v celém kraji školit budoucí asistenty. Takže jen jedno číslo: Z pěti set dětí s postižením, které dosud prošly tímto centrem, celá stovka začala chodit! Třeba s pomocí chodítka nebo jiných pomůcek, ale kdo zná život na vozíku, dobře ví, jak obrovský je to rozdíl.

Práce asistenta prostě není jen sled mechanických úkonů. Asistent postupně začíná žít i život svého klienta a tíha komplikovaného osudu postupně roste a roste.

A vůbec – slovo samostatnost zde zní často. Jestli někde připravuje škola děti na budoucí život, tak právě tady – od nácvičky běžných úkonů péče o sebe včetně osobní hygieny, oblékání, používání vozíku a kočárku až po samostatný pohyb venku. Ale hlavní je vzdělání, příprava na budoucí léta, na přiměřenou práci i obživu. Jarmila Karpašová má docela zajímavou definici: „Kdo může u malého, třeba i hodně postiženého dítěte říci, že nemá šanci? My se za takového

Asistent Petr s Luckou.
Důvodů ke smíchu mají oba dost.

Nejdůležitější je péče přesně na míru – takže s každým novým žákem se učí i asistenti.

boha nepovažujeme. Naopak, máme vlastně jeden úkol – tuto šanci objevit, utvrdit a proměnit v lepší život. Jednoduché, a přitom tak těžké...”

Jednoduché proto, že tady vznikl sehraný kolektiv učitelek, asistentů, fyzioterapeutů a odborníků dalších profesí. Vlastně odbornic, protože muže tu potkáte jen vzácně. A v čem je ta tíha? Právě v hlavní metodě jejich práce – v naprosto individuálním přístupu. I když ve třídě je nejvýše osm žáků, představují často tolik problémů, že by se na celé normální škole nenašly...

PŮVODNÍ KVALIFIKACE: MAMINKA

Petra Lovasová je učitelka zdejší mateřské školy. Osud k ní nebyl příliš milý – narodila se jí dcera s dětskou mozkovou obrnou. Situace, ve které je vždy potřeba kvalifikované péče, trpělivosti a sebedůvěry. Paní Petra přesně tyto hodnoty našla v Pointepu. Osm let sem vozila svou dceru, postupně poznávala zdejší svět a nakonec se stala pedagogickou asistentkou. Dnešní učitelka tak vlastně absolvovala

Školní inspekce si mohla hlavu ukrotit, že se po škole pohybují nějakí divní lidé. Zřejmě poprvé v životě viděla asistenta... i takové bývaly časy.

univerzitu života, a proto má právo na zásadní názor: „Děti nesmíte litovat, to je k ničemu. Velmi často jsou od rodičů zhýčkané, maminky, ale zejména babičky si myslí, že postižení je omluva pro lenost, nepořádnost, odbývání povinností. My pracujeme samozřejmě v tempu, kterému děti stačí, ale i ta nejpomalejší škola má své cíle. Jinak by neměla smysl...”

Když se pak zeptáme na co nejjednodušší definici její práce, zamyslí se a řekne: „Ukázat těmto dětem svět venku a skamarádít je s ním.“

Čtyřicetiletá Lucka má kombinované postižení. Nemluví, ale rozumí. Sedí na speciálním velkém kočárku, ruce viditelně špatně pohyblivé. Usmívá se. Hlavně na vedle sedícího Petra. Na svého spásného anděla, studenta informatiky, který je jejím celodenním asistentem, a chcete-li, kamarádem, pečovatelem, ochráncem. Když ji ráno rodiče přivezou, právě on se stává zárukou, že Lucka správně absoluuje všechny rehabilitace a terapie, že se včas nají a napije, že bude vždy čistá a hygienicky ošetřená, že se podívá ven. Asistent se samozřejmostí

a trochu hrdě říká, že se docela naučil přesně odhadnout, co Lucka právě potřebuje. Už si zkrátka rozumějí i beze slov. Mladý muž má v sobě asi přece jenom zvláštní cit pro těžké životy jiných: „Se svou partnerkou jsem se seznámil také na táboře pro postižené děti. Ona totiž učí žáky s vadami sluchu. Jiná by to třeba nechápala.“

Petr má tuto práci rád a umí ji. Ale sám přiznává, že se nedá dělat donekonečna. Únava přichází, a kdo tvrdí, že ne, lže. Práce asistenta prostě není jen sled mechanických úkonů. Asistent postupně začíná žít i život svého klienta a tíha komplikovaného osudu postupně roste a roste. Právě proto, že zdravý a citlivý člověk vidí souvislosti, které postiženým zkrátka unikají. Ale jsou i lepší chvílky – Petr naučil Lucku využívat počítač. Postižená mladá žena dostala hezky výraznou žlutou klávesnici a velkou myš, aby to její neposlušné ruce měly lehčí. Píše si s kdekým. Miluje elektronickou poštu, na monitoru čte i knihy.

Pointepo je unikátní nejen v kvalitě a šíři péče, ale také jako místo proměny obětavých zájemců o práci

SLOUPEK Jiřiny ŠIKLOVÉ

Handicap u rodičovství?

Špatně chodící maminka se snaží dostat kočárek do autobusu. Ostatní přiskočí a pomáhají. Místo díky sklídí odmítavý posunek a výrok „nestarejte se“. Rozmrzelost na obou stranách. Proč nepoděkovala? Asi proto, že jí ten soucit vadí a sama ví nejlépe, jak kočárek naměřovat, aby s ním nemusela při vystupování manipulovat. Navíc její starší dítě stojí vedle a tohle všechno sleduje. Když jsou doma, tak je maminka jednoznačná autorita, tak proč by měla být na veřejnosti pro někoho chudák? Tak chce dokázat, že své děti je schopna vychovávat sama a na život také stačí sama. Opravdu stačí?

Je bezesporu, že handicapovaní rodiče nemohou své děti všechno naučit, ale to neumějí ani ti nejdokonalejší mezi námi, takže i oni spoléhají na školu, odborníky, sportovní oddíly, společnost jako celek. Doba, kdy dítě se skoro všechno, co potřebovalo k životu, naučilo od svých rodičů, je již dávno za námi. Umět orat, sít, sekat, podojit krávy a osedlat koně, to dneska již nestačí, a navíc se už dávno a dávno skoro nic nevytrábí v rodině.

Rodiče nemohou naučit děti to, co budou ve společnosti potřebovat, ale měli by je vést. Naučit je mezilidským vztahům, lásce, úctě k druhým, respektu, morálním postojům, a především jim ukázat model vztahu matky a otce i sourozenců a sounděžitost rodiny. K tomu jsou rodiče kompetentní, i kdyby se mohli pohybovat jen v kolečkovém křesle. Fyzický handicap není nepřekonatelná překážka, jen všechno trochu komplikuje, ale zato ukazuje život mnohem plastičtěji – se všemi stíny a odbočkami. ◦

Autorka je socioložka, členka rady Konta Bariéry.

asistenta na skutečně kvalifikované pomocníky postižených. Kurzy pro budoucí pedagogické asistenty pořádá letos už počtrnácté. Erudovaní lektori poskytují teoretickou výchovu a rozsáhlou praktickou výuku. Absolventů – i zdaleka – jsou už desítky, a hradecké centrum tak vlastně plní i další funkci: letité zkušenosti z vlastní práce pomáhají rozvoji sociálních služeb a rekvalifikaci.

KDYŽ SE ČLOVĚK ROZHODNE DOBRĚ

Jarmila Karpašová (které ale stejně všichni odedávna neřeknou jinak než Ajka) zakládala Prointepo v roce 1994. Všechny možné právní a administrativní požadavky nakonec vedly k tomu, že dnes je centrum společností s ručením omezením. V sektoru sociálních služeb společnost, která má vytvářet zisk? Ale ne, jen prostě forma, která z různých důvodů našla v různých dobách své oprávnění a dodnes vyhovuje. Zisk tu mají jen žáci z dobré péče a rodiče z rozvoje svých dětí, který by jen velmi, velmi těžko dokázali vlastními silami zvládnout.

A tak centrum poskytuje další, byť neregistrovanou a státem nedefinovanou službu – učí rodiče opravdu přijmout postižení svých dětí, radí jim, jak co nejlépe chránit práva i zájmy celé rodiny, kultivuje jejich představy o budoucím možném uplatnění potomků včetně poradenství v čistě praktických

otázkách – od zvláštních pomůcek až třeba k vhodné obutí. Tato výchova dospělých může mít i další efekty – vzniká stále silnější skupina informovaných občanů. A dále – každý rok dostane příslušný pediatr podrobnou zprávu o dítěti, aby nejen dobře znal jeho současný stav, ale i plány školy na jeho další možný vývoj.

V naší zemi jsou desítky a stovky různých zařízení pro děti s postižením. Zatímco kdysi byly jedinou alternativou ústavy, dnes v zařízeních, jako je Prointepo, mohou žáci prožít smysluplné dny a přitom žít ve své rodině. A vůbec je nezajímá, kolik jednání musí ředitelka absolvovat s úřady, kolik schůzek jí týdně čeká se sponzory, kolik inspekčních a kontrolních hlášení musí vzít na vědomí.

Jestli někde připravuje škola děti na budoucí život, tak právě tady – od nácviku běžných úkonů péče o sebe včetně osobní hygieny, oblékání, používání vozíku a kočárku až po samostatný pohyb venku.

Příběh ředitelky Prointepa a jejího týmu zdaleka nekončí, naopak. Z bývalých jeslí na okraji města se stalo místo reálné naděje, a také místo poučení pro nás všechny – sociální služby nebudou dobré, pokud se jich znovu a znovu neujmou kvalifikovaní a přitom citliví lidé. Protože jde o odvětví, které nemůžeme ani nikam přesunout, ani něčím nahradit, ani zajistit pomocí robotů. Také proto je naší společnou ostudou, že tato těžká, někdy dost nepříjemná, ale v každém případě nenahraditelná práce je dosud placená tak špatně, že bychom se nemohli divit, kdyby třeba zdejší tým prostě jednou ráno nepřišel. Jenomže to se nestane, to je jisté! ◦

Jarmila Karpašová ví, že dobrou náladu musí mít vždy.